

Debut și confirmări

Monica Beatrice Bercovici

Călușarii români la... Expo Aichi Japan

În vara anului 2005, România a fost reprezentată la Aichi, printre alții, de patru călușari (Vlad Ionel Stelian, Mihai Catrina, Florin Ciobanu Oprică și vătaful Țenea Teodor) și-un lăutar (Ghican Constantin sau Costină Lautaru' de la Cezieni). Este vorba de o „expoziție mondială, [care] se ține din cinci în cinci ani. Era undeva, cam între Nagoya și Toyota.” (Țenea Teodor) Criteriul pe care cei trei călușari au fost aleși de către vătaf a fost reprezentat de disponibilitatea de a lipsi de acasă timp de o lună și jumătate, iar nu de valoarea interpretativă, deși este posibil ca vătaful să facă uz de diplomația sa, spunând că toți călușarii din ansamblul „Ghiocelul” sunt la fel de buni.

Programul spectacolelor a fost unul infernal: două zile libere, două zile spectacole la pavilionul României și, din când în când, câteva reprezentații la „Seven Space”, în afara pavilionului, în aer liber, pe o scenă creată pentru un public mai larg, unde vedeta a fost din nou România, ne povestesc călușarii. Momentul lor, din patruzeci în patruzeci de minute, dura zece minute. Și nu puteai să lași să se întrevadă oboseala, „nu puteai să joci altfel, fiindcă oamenii erau în picioare!” (Țenea Teodor)

Un prim factor diferențiator în ceea ce-i privește pe japonezi, în comparația cu românii, a fost reprezentat de mâncare. Astfel, întrebat dacă ar putea locui în Japonia, vătaful a răspuns ferm: „Nu. În primul rând nu m-aș adapta la mâncarea lor.” Cu cine dintre rudele de-acasă a vorbit pentru prima oară după sosire? Cu soția, care l-a întrebat „în primul rând, cu mâncarea”. De remarcat însă că mâncarea în sine nu a reprezentat o problemă, din moment ce nici unul din cezienii plecați în Japonia nu a gustat vreun preparat tradițional din teama de a nu face „experiențe” pe ei – afirmă aceștia, motivând că ritmul spectacolelor nu le-ar fi permis să se recupereze în cazul vreunui nefericit experiment culinar –, din conservatorism am spune noi, dintr-o teamă de necunoscut. Această teamă nu poate fi înfrântă nici prin reclamele sau emisiunile televizate care apar vătafului ca exagerat de numeroase: „80% din reclamele de televiziune erau cu mâncare, diverși artiști, diverși actori, degustau, ajutau în bucătărie.” Întrebat dacă a existat ceva în Japonia care să nu-i placă, Ghican Constantin nu se poate gândi decât la pâine:

„Pâinea nu mi-a plăcut. Era dulce, tot-tot-tot era dulce. Da' pâinea era așa, ziceai că-i nimic în gură, și subțire, parcă mâncai puf.” Întorcerea acasă e așteptată și din punct de vedere culinar, vătaful cerând din aeroport soției să-l aștepte cu „o pâine caldă și făsu.”

Dacă mâncarea altora este ciudată, și deci nu tentează, hainele acestora, în cazul femeilor japoneze, sunt puse „cu furca”, pe niște corpuri lipsite de rotunjimi feminine. „N-aveau gust să se-mbrace, ziceai că-i la noi la un bal mascat.” (Țenea Teodor) Kimono-ul însă, văzut arareori, este plăcut vederii, impresionându-l și pe nea Costină.

Ce le-a plăcut călușarilor e lesne de observat, dar oare ce i-a impresionat pe japonezi? „Totul, dar în special folclorul s-a detașat. Mai puțin la muzica bizantină, teatru.” (Țenea Teodor) Este vorba de celelalte reprezentații de la pavilionul României. Oamenii se furișau să mai vadă o dată spectacolul dat de călușari, ne spun cu toții mișcați. Erau încântați să vină să vadă pintenii, costumul călușeresc. Și tocmai pentru că publicul insista să vadă călușul iar și iar, vătaful-coregraf schimba spectacolul după șapte, opt, zece zile. În plus, spectacolul a trebuit pliat pe gustul publicului și pe capacitatea acestuia de a înțelege ceea ce se desfășoară pe scenă. Astfel, deși călușul din perioada Rusaliilor este jucat în Cezieni cu pelin și usturoi, după depunerea jurământului, la Expo Aichi Japan, ne spune Țenea Teodor, „nu prinde treaba asta [cu pelinul, jurământul], la ei totul – ritmat, să ai forță, ritm. Am plecat de-aici cu ideea la două spectacole, unul ritmat, unul cu jurământ, dar trebuia să le explice cineva [în cazul celui de-al doilea tip de spectacol.]” Succesul României la expoziția internațională este atribuit de către vătaf tocmai fericitei alegeri de a da publicului ceea ce așteaptă sau ceea ce îi lipsește: „Ei au iubit mult România, pentru că ei nu mai au tradiție, nu mai au nimic, decât sumo. Țări dezvoltate nu aveau nici 10% din spectatori noștri. Păi ca să vii să-i prezinți pe un monitor... Japonezul e sătul de tehnică. Pe un ecran gigant îți prezentau diferite lucruri din țara respectivă... Nimeni nu a avut [spectacol live], decât indienii și Africa de Sud, dar în rest... o sută douăzeci de țări au fost, la o sută nouăsprezece nu puteau să vadă ce vedeau la România. Cam zece-douăsprezece mii de oameni intrau zilnic în pavilionul României. La „Seven Space” dădea călușul, Maramureșul, Oașul. „Și-nc-o dată, măi olteni,/ Ca la noi, la Cezieni!”, strigau [japonezii și] popii din sală. Media zilnică de oameni care vizitau expoziția era între trei sute cincizeci și cinci sute de mii de oameni.” Un public covârșitor pentru cei cinci cezieni: „Erau ca furnicile!”, „Ca covrigii aștia din farfurie”, ca „roiul [care iese] din pământ” astfel încât – ne spune nea Costină – „dacă arunca un ac cădea în cap de om, n-am văzut atâta lume la un loc de când mama m-a făcut”; dar numărul mare este doar una dintre probleme, o a doua ar fi că „toți seamănă unul cu altul.” (Țenea Teodor) O diferență semnificativă între publicul din România și cel din Japonia ar mai fi faptul că „lor le place – la japonezi –, da' nu înțeleg. Publicul românesc înțelege, da' nu le place. Lor le plac manelele.” (Țenea Teodor) Dacă japonezii sunt civilizați, prost îmbrăcați și cam „seamănă unul cu altul”, indiencele sunt însă frumoase, iar polonezii sunt niște bețivi.

Sfârșitul reprezentațiilor a fost unul la înălțimea așteptărilor publicului. Japonezii au fost chemați la o periniță, la o horă, la o sârbă pe scenă, formându-se șapte cercuri strânse, și totul „ca să țină minte că au trecut pe la pavilionul României!” (Țenea Teodor)

Discursul vătafului în vârstă de 38 ani încearcă să descrie o realitate trăită și observată, cel al lăutarului în vârstă de 63 ani este mult mai hilar, trădând o receptare conformă cu experiența și mediul de viață. Astfel, dacă pentru vătaf japonezii erau ca furnicile, lăutarul a fost mult mai impresionat: „La spectacol nu s-a pomenit câtă lume, parcă ieșeau din pământ, așa, pffai de mine! Eu ieșeam câteodată prin ei pe-acolo și mă gândeam: «Mă, eu să fiu asta? Să fiu eu oare asta care sunt între lumea asta aici?»” Dacă Țenea Teodor afirmă că l-a văzut pe Tutankamon la pavilionul Egiptului, nea Costină se întreabă mirat: „Cine era, mă, mortul ăla din tron? Tancamon, ăla, cum dracu-l chema, a venit cu el în tron de la Egipt! Ăla [arată înspre un călușar] i-a pus mâna pe cap, zice c-avea capul moale. Ce dracu’, mort de cinci sute de ani să-i pui mâna pe cap?” Japonezii îi par „scunji, mopși”, cam semănând toți la fel, japonezele sunt cam urâte, iar celor mai frumoase le găsește nume potrivite: „Mița și cu Chiva. Ee, erau de mijloc, așa.” Corul de la Stavropoleos nu prea-și găsește rostul pe scena de la Aichi: „Cred că m-am săturat de slujbă, nu mă mai duc la biserică toată viața mea, cât mi-au cântat ăia acolo.” În timp ce grupul de călușari se ducea „pe vale, să prindă pește” sau să viziteze orașele din apropiere, nea Costină bea suc cu muncitorii ce construiau o casă vizavi de cea în care erau ei cazați sau, uneori, mergea la scrânciobul copiilor: „Erau copii de grădiniță și eu eram cu ei, acolo. Mai veneau mamele lor, mai tănuiam cu ele acolo. Câte-un negru de-ăla [venea] la mine: « Romanian, romanian? Me, Mali. » « Eu, România. » Atâta era taina noastră.” Traducătoarele de la pavilionul României puteau însă să faciliteze „taină” din culise, dându-i ocazia lăutarului să pună câteva întrebări publicului nipon: „Da’ tu ești măritată? La voi se face nuntă?”

Întoarcerea acasă impresionează diferit pe lăutar, care sărută pământul în aeroport: „De drag, că m-am văzut înapoi. Eu am spus când oi fi în Germania, eu sunt după sobă, nu sunt acasă, după sobă.” În timp ce vătaful nu își aduce bine aminte ziua sau luna plecării, lăutarul ține o socoteală precisă, în funcție de pragurile psihologice autoimpuse, dar și de durerea de a-și fi pierdut mama la două zile după plecarea în Japonia: „Mi se urăse pân’ la urmă. Mi-a fost greu, deci noi am plecat pe 12 de-aici, mi-a fost greu până pă-întâi, le-am spus: « Mă, e mult până pă-întâi. » Am plecat pe 12 august și am venit pe 26 septembrie. Aveam pe popa ăla gras, îi ziceam: „Părinte, pân’ la-ntâi urcăm, de la întâi coborâm, să știi.” Făceam: „Ce e astăzi?” „Joi.” „Gata, mâine a trecut, mai e sâmbătă, duminică” pe mâine n-o mai puneam. Și-a venit și 25! Vai de mine!” De observat, în cazul lăutarului, este constanta mirare de a se afla în „roiul” de japonezi. Astfel, atunci când japonezele încercau să amintească numele lui Enescu, Ghican Constantin se duce cu gândul la locul de unde-a plecat și unde se va întoarce: „Erau de-ăstea bătrâne, făceau: „Enescu, Enescu.” „Fir-aș io al dracu’, să mă vezi la porumb, la cules!”

Rezumat

Călușarii din Cezieni, obișnuiți cu jocul pe scenă în cadrul festivalurilor interne, participă în vara lui 2005 la Expo Aichi Japan. Experiența este în măsură să îi marcheze pe aceștia, în calitate

de călușari, întrucât ritmul aparițiilor pe scenă, impus de organizatori, este deosebit de solicitant, dar și în calitate de oameni la primul contact cu cultura japoneză. Aceasta din urmă va fi înfățișată sub forma Alterității radicale, principalele diferențieri dintre Noi și Ceilalți fiind, din perspectiva călușarilor, mâncarea, vestimentația, atitudinea publicului. Alteritatea impresionează diferit pe cei intervievați, fapt explicat prin diferențele de vârstă dintre aceștia.

Abstract

The *Călușari* of the village Cezieni (in the south of Romania) are accustomed to perform on stage at national festivals, so they take part at the International Exhibition in Aichi (Japan) in the summer of 2005. The experience they go through is remarkable, both because of the frequent performances required by the organizers and because of their first contact to the Japanese culture. They see the Japanese as absolute strangers, the difference between Us and The Others being especially marked by different food, clothing and the attitude of the audience. The members of the *Călușari* group are differently impressed by alterity, due to their different ages.